

Ermeni ve Rum malları nasıl Türkleştirildi?

Posted on 31/01/2014

Gazeteci ve yazar Nevzat Onaran, iki ciltlik Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Ermeni ve Rum Mallarının Türkleştirilmesi isimli son kitabında, 1915 ve sonrasında itibaren, Ermeni ve Rumlara ait malların yağma sürecini, çıkartılan el koyma kanunlarıyla Türk burjuvazisinin oluşturulmasını belgelerle birlikte ortaya koydu. Nevzat Onaran ile 'Emvali Metruke' denilen bu malların yağma süreçlerini, el koyma ve yağmanın Türkiye'nin milliyetçi ideolojik devlet yapısının oluşmasındaki temel konumunu, soykırımı ve İttihatçılar ile Kemalistler arasındaki süreklilikleri konuştuk.

'Emvali metruke'nin tanımı, ne anlama geldiği kamuoyunda halen az biliniyor. Kısaca bahseder misiniz ne demek 'emvali metruke'?

İkisi de Arapça kelimedir; emval ve metruk. Emval, mallar ve mülkler anlamında olup, metruk ise terk edilmiş, bırakılmış demektir. Emvali metruke de, terk edilmiş mallardır veya mülklerdir. Sanıyorum bu, terk edilmiş mallarla ilgili olarak Osmanlı hukukunda kullanılan bir tanımlamaydı. Fakat bunun 1915'den sonraki kullanımı çok farklı. 1915'ten önce 1914'te Rumların kitlesel sürgünü vardır. Balkan Harbi sonrası Balkanlardan gelen İslam muhacirlerini iskân etmek için İttihatçı hükümet özellikle Yunanistan'la sınır bölgesi denebilecek Ege ve Marmara kıyılarındaki Rumları Yunanistan'a kaçtırmaya yönelik bir politika icra etti. Bunun sonucu olarak boşaltılan bu bölgelere Balkanlardan gelen Müslüman muhacir ahali yerleştirildi. 1915'te ise Zeytun sürgünüyle başlayan ve sonradan 27 Mayıs 1915 tarihli Tehcir Kanunuyla birlikte kitlesel olarak Ermeni sürgünü başladı. Böylece 1915 ve sonrasında sürgün edilen insanların geride kalan mallarıyla ilgili yapılan bir tanımlamadır, emvali metruke. Hatta günümüzde bile bazı mallar için emvali metruke diye ifade ediliyorsa, bilinsin ki, 1915'te kitlesel olarak sürülmüş olan Ermenilerin, -sonradan

mübadele anlaşması yapıldığı için Rumlar biraz geride kalsa da- Rumların ve diğer sürülen herkesin geride bıraktığı mallar kastedilmektedir. Emvali metruke, 1915'te Ermeniler başta olmak üzere sürülen herkesin geride kalan malları için İttihatçı hükümetin kabul ettiği bir tanımlamadır.

O dönem kabul edilen hukuki bir tanımlama mıdır?

1915'teki İttihatçı hükümetin kararlarında da emvali metruke şeklinde geçer ve 10 Haziran 1915'te çıkarılan -kısaca Ermeni Mallarına El Koyun Talimatnamesi diyeceğim- talimatnamede de geçer. Zaten sonradan 26 Eylül 1915'te çıkarılmış olan ve sürgün edilen insanların geride kalan mallarını, devlet adına gasbetmeye yasal zemin hazırlayan Tasfiye Kanunu'nda da geçer. Sadece bir tanımlama olarak kalmamıştır. Zaten bu tanımlama 1920'ler sonrası Cumhuriyet döneminde aynen kabul edilecektir.

Emvali metruke konusunu araştırmaya ne zaman ve nasıl başladınız?

Ben Malatyalıyım. 2002 senesinde köyümdeki yaşlılarla sözlü tarih çalışması yaptım ve 8-10 yaşlı ile konuştum. Yaşlılardan biriyle konuşurken, bizim köyde benim yıllarca "Ağanın tarlası" diye bildiğim tarlanın, 1915'te köyümüzden sürülen ve ailesi darmadağın edilen komşumuz Ohannesler'in tarlası olduğunu öğrendim. Bu ben de bir kırılma noktası oldu. Zaten bir ekonomi muhabiri olarak da sürekli iktisadi geçmişimizle ilgili bilgilenmeye çalışıyordum.

Daha sonra -burada saygıyla andığım- Hrant sağ iken, Agos'a bir yazı gönderdim, beraberinde telefon numaramı da fakslamıştım. O yazı üzerine Hrant bana geri döndü ve böylece Agos'a belli aralıklarla yazı gönderir oldum. O sıra bir tarihçiden 1920'den 1929'a kadarki Türkiye Büyük Millet Meclis zabıtlarının günümüz alfabesine çevrilmiş halinin fotokopisini almıştım; 70-80 ciltlik bir fotokopiydi. Zabıtları karıştırırken önemli bir kanun buldum. İlk kez 2005 Mayısında Agos'ta çıktı ve beni de bu çalışmaya yönlendiren makale

oldu. Bulduğum kanun, 31 Mayıs 1926 tarih ve 882 no'lu kanundu; Ermenilerden kalan mallardan yani emvali metrukeden 20 bin lira değerindeki malın, yurtdışında öldürülmüş olan İttihatçıların ailelerine verilmesini öngörüyordu. Kanunla Talat Paşa veya Cemal Paşa ailesine 20 bin lira değerinde Ermeni malının verilmesi sağlandı. Mal verileceklerin listesinde 12 kişinin ismi vardı. Bu, konuyla ilgili çalışma yapanların ilk kez gördüğü bir kanundu. O anlamda insana heyecan da veriyor, doğrudan tarihçi olmadığınız halde önemli bir şeyi ilk kez buluyorsunuz. Bunun üzerine kendimce ne bulduysam, özellikle o döneme ait kanunları toparlamaya çalıştım. Bu çalışmamı 2008 Ağustos ayında bir kitap haline getirdim ve 'Emval-i Metruke Olayı' ismiyle 2010 yılında yayımlandı. Tepkiler moral verdi ve son yıllarda da çalışmaya ve araştırmaya devam ettim.

Yeniden çalışma dönemimde, Osmanlıcam yetersiz olduğu halde diyebilirim ki, el yordamıyla Başbakanlık Osmanlı Arşivine ve Ankara'da Başbakanlık Cumhuriyet Arşivine de gittim. Bulduğum vesikalarla çalışmamı daha kapsamlı hale getirdim; Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi olarak ikiye ayırdım. Aynı zamanda o döneme ait siyasi konjonktürü okuyucuya vermeye çalıştım. Türk burjuvazisinin ekonomi politikasını, emvali metruke denilen malların gaspı ve talan edilmesi yani malların Türkleştirilmesi özelinde araştırdım.

Böylece kendi içinde birbirinin devamı iki çalışma meydana geldi: 1914-1919 Osmanlı ve 1920-1930 Cumhuriyet döneminde Ermeni ve Rum Mallarının Türkleştirilmesi.

'Türk milliyetçiliği kazanırsa Türkiye kaybeder'

Ermeni ve Kürt sorunları açısından İttihat ve Terakki politikalarıyla ve Cumhuriyet politikaları arasında süreklilik var diyebilir miyiz?

Çok uluslu bir ülkedir Osmanlı. İttihatçılar çok uluslu yapıya karşı merkezîyetçilik ve çoğulculuğa karşı da Türkçülük politikasını kabul etmekle, gayri Türklerle dinen Hıristiyan

ve Musevileri yok saymış oldular. İşte Ermeni soykırımına giden politikaların temelinde İttihatçıların bu politikası yatmaktadır. 1908 devrimi öncesinde İttihatçıların politikasını analiz ettiğimiz zaman, şunu çıkarmak da mümkündür; İttihatçıların 1908 devriminde hem bugün ulusal sorun dediğimiz milli meseleyi hem de yıllardır savaş nedeniyle daha da yoksullaştırılan ve zulüm gören emekçi kitlelerin ve köylülerin sorunlarını çözecek bir programı yoktu. İttihatçılar, 1908 devrimi öncesinde ittifak ettiği Taşnakların kendi yaşama mücadelesiyle ilgili Ermenilerin taleplerini hiçbir zaman 'çözeceğiz' tarzında yaklaşmamış, hep oyalamıştır. Zaten 1. Dünya Savaşı olduktan sonra da İttihatçılar, mevcut ortamı 'merkeziyetçi ve Türkçü' politikalarını icra etmek açısından bir fırsat olarak değerlendirmişlerdir. Bugün bile bu konular tartışılırken örneğin, merkezi idareyi mi yerelleri mi güçlendirelim şeklinde bir tartışma olduğu an, hemen resmi ideolojinin refleksi şudur: Parçalanıyoruz.

Bunun temelinde İttihatçıların 1910'larda oluşturduğu ideolojik politik çizgi vardır. Ulusal sorunların çözümünde evrensel öneri, ulusların kendi kaderini tayin hakkıdır, bu herkesin kendi toprağında yaşadığı bir federasyon sistemidir. Merkeziyetçilik ise tek bir kimlik dayatır. 1920'lerin Kemalist iktidarı da İttihatçıların temellendirdiği politika üzerinde varlık gösterdi. Aslında bugünkü AKP iktidarının icraatında temelde bir ayrılık bulunmamaktadır, aynı İttihatçı meşrepten gidiyorlar. Kürt sorununun halen daha çözülememiş olmasının temelinde de bu 'merkeziyetçi ve Türkçü' politikalar yatmaktadır. İstanbullu gazeteci Aram Andonyan'ın 1913 Balkan savaşından sonra yazdığı kitaptaki tezini şöyle aktarabilirim: "Ya Türk milliyetçiliği ya da Türkiye kaybedecek". Buna göre, Türk milliyetçiliği kazanacaksa diğer milletlerle birlikte Türkiye de kaybedecek, ama Türk milliyetçiliği kaybederse diğer milletlere nefes alma imkânı doğacak ve Türkiye de kazanacaktır. Nitekim 1915'den bugüne asırlık geçmiş, Aram Andonya'nın tezini doğrulamaktadır.

Milli tasfiye süreci

Gasbedilen mallar konusuna geri dönersek, el koymalarda nasıl bir sistematik politika izlenmiştir?

İttihatçıların 1915'te uyguladığı Tasfiye Kanunu, 15 Nisan 1923'teki bir değişiklik dâhil, 8 Kasım 1988'e kadar yürürlükte kalan bir kanundur. Sistemin oluşumunda temel bir kanundur, üstüne ek kanunlar gelmiştir. Tasfiye Kanununun getirdiği sistem şudur: Sürülenin geride kalan malı, iradesi dışında devlet adına Hazine tarafından el kondu. Mala el konması ve satımı gibi işlemleri yerine getirmekle görevlendirilen Tasfiye Komisyonları kuruldu. Bu komisyonların tüm işlemlerin kaydını yaptığı Sürgün Defterlerinden bugüne kadar tek bir tanesinin sayfası gün yüzüne çıkartılmamıştır.

Bugünkü Kürt sorununu düşünün. Kürtler geniş bir coğrafyada yaşıyor; devletin, PKK ile mücadele ediyorum gerekçesiyle Kürtleri toprağından sürmesi, asla kabul edilemez. Kürtler, 1930'lu yıllar sonrasında, 1990'lı yılların ilk yarısında belli bölgelerde zorla köy boşaltmalar şeklinde kitlesel sürgünü bir biçimde yaşadı. İşte Ermeniler toplu halde böyle sürüldü, mallarına devlet adına el kondu. Hukuksuzca el konan mallara dair esas işlemler ise harpten sonra, 1920'lerde yapıldı.

Bahsetmiştim, Tasfiye Kanunu'nda 1923'te bir değişiklik yapıldı, o değişikliğin ardından 1924'ten 1930'lu yıllara kadar çeşitli kanunlar çıkartıldı. Ermeni malları şu şekilde satılacak, fiyatı da bu olacak diye. Malların 1915'teki kayıtlı değerlerin satılması öngörüldü. Harp ve 1920'ler yaşanmış, ama 13 Mart 1926 tarih ve 781 no'lu kanunla emvali metrukenin satış fiyatınının 1915'deki kayıtlı değerinden olması hükmü getirildi.

Burada elinizi vicdanınıza koyun, güya sürülen kişinin adına mallar satılacak ve parası verilecek ama sen onu bile on sene önceki paraya göre belirleyeceksin.

El konan bu mallar 1920'lerde satışa sunuldu ama bu satışlardan önce yerelde eşraf kesiminin el koymaları var, bazısını da devlet hibe etti. Buna açıktan mülkiyetin Türkleştirilmesinde 1915 yağması denebilir. Özellikle Cumhuriyetin ilanından sonraki süreç böyledir.

1920'lerin sonlarına gelindiğinde mallar ne de olsa dağıtıldı, hibe edildi ve artık tapusu lazım. Bunun için 24 Mayıs 1928 tarih ve 1331 no'lu tapulama kanunu çıkartıldı. Ayrıca Medeni Kanun'la da mülkü 10-15 yıl kullananlara tapulama imkânı yaratıldı.

Sürülenlerin malları, devletin sürekli kanunlar çıkarmasıyla talan edilmiştir, buna hukuk denemez. Biraz önce kişiler adına para toplanmasından bahsetmiştim, Tasfiye Kanunu gereği o paralar Mal Sandıklarında toplatıldı. Mal Sandıklarındaki bu paralar sahiplerine verilmediği için 24 Mayıs 1928 tarih ve 1349 no'lu kanunda, denildi ki sürülen kişiler adına Mal Sandıklarında toplanan paralar bütçeye aktarılacak, tam da 1929 ekonomik krizi öncesi. Benim bulduğum bir evraka göre, bütçeye aktarma işlemi 1942'ye kadar devam etmiş görünüyor. Ermeniler sürülmüş, can güvenliği yok edilmiş, arkasından mal güvenliği yok edilmiş. 1910'larda malların sahihsiz bırakılması, 1920'lerde ise bu malların talan edilmesi, tapulandırılması ve sistemin bunun üstüne oturtulması söz konusu. İnsanda biraz vicdan varsa, halen daha Ermeniler ihanet etti vs. diyemez.

Ermeni mallarının talan ve gaspıyla Türk burjuvazisinin sermaye birikimi süreci nasıl yaşandı?

Osmanlı şöyle bir sistem oluşturmuş, Müslümanlar asker olacak ve ekonomik aktiviteleri sınırlı, Hıristiyanlar ile Museviler askerlik yapmayacak ekonomik aktiviteyi devam ettirecek, para verecek. Sistemi böyle kurduğun zaman Rum'u ve Ermeni'yi düşmanca göremezsin. Rum cemaati, daha 1832'de Halki'de yani Heybeliada'da Elen Ticaret Akademisi'ni kurmuştur. Oysaki Osmanlı'nın ticaretle ilgili kurduğu mekteplerin tarihi 1880'lerdir. Rum cemaati, devletin kendisinden 50-60 yıl önce bu işe girişmiş. Cemaatlerin sermayedarlarının

bu anlamda ekonomik aktiviteleri güçlü, yabancı sermaye ile ilişkisi var, Müslüman Türk sermayedarlar ise geride kalmışlar. Osmanlı'nın iktidar yapısında Osmanlı kimliği geriye düşüp Müslüman ve Türk kimliği öne çıktıkça, çelişkiler de artmaya başladı. Devletin yapısına hâkim Müslüman-Türk unsuru, diğerlerine tasfiye politikalarını uyguladı. Ama yabancı sermayenin işbirlikçisi olduğu gerekçesiyle değil, Rum olduğu için, Ermeni olduğu için tasfiye etmeye çalıştı. Nitekim Dersaadet Ticaret ve Sanayi Odası'nın geçmişine baktığımız zaman doğal olarak Rum ve Ermenilerin yönetimde daha fazla olduğunu görüyoruz.

1915'de harp öncesinde Osmanlı sanayi sermayesinin dağılımında Müslüman-Türkün yüzde 15 olan payı, Rum, Ermeni, Yahudi ve yabancıların toplamıysa yüzde 85'dir. 1915'den itibaren Ermeniler sürülünce ve bir biçimde sürgün ve mübadeleyle Rumlar da gidince, bunların fabrikaları ve bütün üretim yapıları fiilen Müslüman-Türk sermayedara transfer edilmiş oldu.

Bu, elbette o kadar düz ifade edilemez; İstanbul'da biraz Rumlar kalıyor vs. fakat sonunda bu Türkçü yapı o kadar egemen oluyor ki; mesela 1930'larda İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası aza olmak için koşul sayarken "Türk olmak" şartını getiriyor. Hatta fiilen yönetime girmenin koşulu Müslüman-Türk olarak netleştiriliyor ve diğerleri tasfiye ediliyor.

Tarihi materyalizm açısından bildiğimiz şudur: Burjuvazinin ilk sermaye birikiminin kaynağı bir önceki birikim sistemi olan feodalizmin, feodal ağaların, senyörlerin kaynağının transferidir. Ama Türk burjuvazisine baktığımızda birikiminin 1915'ten sonraki özellikle 1930'lara kadar geçen sürede, öteki diye tanımlanan Rum ve Ermeni sermayesinin transferiyle sağlandığını görüyoruz. Bu anlamda Ermeni soykırımı sadece bir milletin can güvenliğinin yok edilmesi değildir, iktisadi varlığının da yok edilmesi ve Türkçü resmi ideolojinin bu yok edilmenin üstüne bina edilmesidir. Araştırıldığında anlaşılacaktır ki, sanayileşmede yaşanan sorunların temelinde, 1915'lerde İttihatçıların temellendirdiği gasp anlayışı yatmaktadır.

Peki, bugün Türk sanayisinin ne gibi sorunlar yaşadığını düşünmekteyiz?

Mukayese edildiğinde daha net görülmektedir ki, Türk sermayesi üretim sürecinde olması gereken yapısal dönüşümü ve verimliliği sağlayamadı. Ekonomik yapı itibarıyla 1960'ların başlarında Türkiye ile Güney Kore'yi mukayese ettiğimizde, Türkiye, Güney Kore'nin önünde görülüyor. Bugün otomobil ve daha başka sanayi üretimi markalarıyla Güney Kore belli bir düzeyi yakalamışken, Türkiye yerinde sayıyor denebilir.

Türkiye'de dönem dönem hep belirli kesimler, belirli sermaye grupları öne çıkmıştır. Ama bir dönem meşhur olan grup, ertesinde kaybolur. İlk sermaye bir yerden alınmış, üstüne bir şeyler konmuş, parlatılmış ama üretim sürecinin devamı gelemiyor.

Nitekim İstanbul'un bugünkü rantı dayalı talan sisteminde ve kimliksizleştirmede, o hâkim Türk milliyetçiliği zihniyetinin izi vardır.

Tabii bu konularda çalışmalar yapmak lazım. 1920'lerde Müslüman-Türk sermayedar olarak ne yapıyorsun, satılan fabrikalar var, koca fabrikayı alıyorsun, o fabrika tıkr tıkr üretim yaparken sen tuttun sadece bir köşesiyle uğraşmaya başladın. Bilgiyi üretenler ve know-how olmayınca bu tür sıkıntılar çıkıyor. Bu sadece Türk sermayedarın teşvikiyle kalmadı aynı zamanda 1915'te temellendirilen ötekini tasfiye sürecinde, Hıristiyan nüfus yapısal olarak tasfiye edildi. Bugünkü TC'nin sınırlarını dikkate aldığımızda 1914'teki Osmanlı'nın nüfus sayımına göre yüzde 20'lerde olan Hıristiyan-Musevi nüfus oranının, bugün binde 1'e düşmesi bile, tasfiyeyi esas alan Türk milliyetçiliğinin ekonomi politikasını çok iyi izah etmektedir.

Türk milliyetçiliği, bugünün bilinen tanımıyla Türk-İslam sentezinin bayrağı olarak dalgalandırıldı; burada İslam, sadece Sünni Müslüman'ı ifade etmektedir.

1964 Rum sürgünü gibi olayları da düşündüğümüzde yakın döneme kadar devam eden bir

tasfiye sürecinden bahsediyoruz. Kanunun da 1988'e kadar yürürlükte olduğunu düşünürsek...

Kıbrıs gerekçesiyle, mübadeleyle İstanbul'da kalan Rumların son sürgünü de 1964'te yaşandı. Böylece İstanbul'un binlerce yıllık kimliğine öldürücü darbe vuruldu.

26 Eylül 1915 tarihli Tasfiye Kanunu, ancak 8 Kasım 1988'de kaldırıldı, ama bugün zaman zaman gazetelere yansır, tapu ile ilgili konularda Milli Güvenlik Kurulu devreye girdi veya MİT devreye girdi şeklinde. Bütün bunların altında yatan, mevcut ekonomik sistem oluşturulurken bir önceki kayıp düzeninin yarattığı tedirginliktir.

Niye tedirgin oluyorsun?

İşte bu tedirginliğin temelinde yağma vardır; çünkü yapılan hem vicdani değildir, hem de ahlaki değildir.

Bu büyük bir suç, bunlarla ilgili evraka ulaşmak ve araştırmak kolay mı? Arşivlerde neler dikkatinizi çekti?

Bugün arşivler bilgisayar sistemiyle nispeten rahat. Bu, şu anlama geliyor; bilgisayara yüklenmiş belgeleri görme imkânı var. Yüklenmeyenler var mıdır? Bir soru. Niye olmasın? Zaten gerek İttihatçılar döneminde gerek 1920'lerde evrak imhası Türkiye'de ciddi bir devlet politikasıdır. İttihatçıların yargılamalarında da gündeme gelir, evrakları o aldı gitti bu aldı gitti diye kendileri söylemişlerdir. Mesela Teşkilat-ı Mahsusa ile ilgili doğru düzgün tek bir belge yoktur. Ama bu imhalar yetmedi; 2 Haziran 1929 tarih ve 1515 no'lu kanunla, hukuki kıymetini kaybetmiş tapu kayıtların imhası amaçlandı.

Bu yetmedi, 1930'larda Osmanlıca olan evrakları tasnif etmek için bizzat komisyonlar kuruldu ve bunların çalışmasına göre bazı evraklar yakıldı veya imha edildi. Hatta bir kısmı

Bulgaristan'a satıldı, Halil İncalcık'ın açıklamasına göre şuan Bulgaristan'da Osmanlı'yla ilgili 1 milyon evrak vardır. Böyle bir talanı düşünebiliyor musunuz?

Bulgaristan'a evrak satılmasıyla ilgili şunu söylemek istiyorum, zaman zaman bazıları "Mustafa Kemal'e yaranmak için bir takım memurların kendi başlarına buyruk yaptığı işler" der, oysa bu bir yalan. Bizzat kanunlar çıkarılmıştır, komisyonlar kurulmuştur, evrakların imhası devlet faaliyetidir.

Hatta 1933'te İstanbul Adliyesi'nde büyük bir yangın çıktı ve resmi yapılan açıklamaya göre 4 milyon evrak yandı. 1960-70'lerde Amerikan Yeşil Kuşak teorisi gereği faşistlerin sokağa salındığı dönemde, pek çok ilçelerde nüfus ve tapu dairelerinde yangın çıkmıştır. Köyümün bağlı bulunduğu Hekimhan'ın nüfus ve tapu dairesindeki yangın sonucunda, bugün ailemden bazılarının resmi olarak iki tane doğum tarihi vardır.

Temel tez şudur: Türk milliyetçiliğinin ekonomi politiği, 1910'lardan 1920'lere ve bugüne 'öteki' diye tanımladığı Türk ve Müslüman olmayan kesimin hem nüfus olarak hem de ekonomik olarak tasfiyesidir.

Yerelde barışmak

Ermenilerin sürülmesinin ve mülklerinin sahiplenilmesinin nasıl olduğuna dair bir hafıza yitimi var. Bu sistemle nasıl yüzleşmeliyiz?

Bu yaşanan süreç -milli tasfiye süreci diyelim- şuada da bitmiş değil, halen devam ediyor, bu konuyla ilgili ciddi bir yüzleşme ve tartışma gerekiyor. Ama makro düzeyde, Ankara-Yerivan ya da başka yerler arasında yapılacak merkezi anlaşmalarla sorunun çözüleceğini düşünmüyorum. Ermeni sürülmüş, aradan 100 yıl geçmiş, artık neyi konuşacağız denebilir. Giden gitmiş kalan kalmış şeklindeki bir düz mantık. Ama bu öyle kolay kabul edilecek bir

konu değildir. Biraz üstündeki kabuğu kaldırdığınız zaman vicdani ve tarihi gerçek ortaya çıkıyor. Üstünden çok da zaman geçtiği ve uzadığı için acı ve sancılı bir süreç, yaşanılanların anlaşılması da zorlaşıyor.

Makro düzeyde, merkezi olarak anlaşmakla çözülemez derken şunu kastediyorum: Yerelde barışı sağlayacak, tartışmayı oturtacak bir sistem gerekli. Tabii bu süreç hukuki güvence altında olmalı. Örneğin yakın dönemde hakkında konferans da düzenlenen Müslümanlaştırılmış Ermeniler konusu. Yerelde bu sorunla ilgili barışma süreci yürütülürken aynı zamanda Müslüman olmuş Ermenilerin de kendi kimlerini rahatlıkla ortaya koyabilecekleri ve kendilerini ifade edebilecekleri bir ortamın sağlanması gerekiyor. Bu anlamda hacimli bir iç sorundur.

Tabii ki Karadeniz’de Samsun’dan Hopa’ya kadar Müslümanlaştırılmış Pontuslular konusu da vardır! Ermeni soykırımıyla ilgili yüzleşme, bir yönüyle de Pontuslularla ilgili konuyu çözümlene ortamı yaratmış olacaktır.

Müslümanlaştırılmış Ermenilere kendilerini ifade imkânı verildiğinde cüzî de olsa, o anlamda “Ermeniler, halen daha kendi topraklarında yaşayabiliyor” durumu ortaya çıkacak, bu çok önemli. İkincisi, bizim köyü örnek alalım, Ohanneslerin malı mülkü varmış, tamam. Ohannesler köye geri gelecek, oturulup konuşulacak. Malımı mülkümü istiyorum dediğinde ise ona al parayı git denemez. Orada, toprağında yaşamak istiyorsa, burada benim atamın toprağı vardı diyorsa, toprağını iade edecek bir sistem de kurulmalı.

Bunun ekonomik boyutu var, milyar dolarlar gibi rakamlar insanın aklına rahatlıkla gelebilir. Ama bu devlet, Uzanlar’la 100 milyar dolar için Paris’te oturup görüştü. 2001 bankacılık krizinde, 18 tane hortumcu bankacının 60 milyar dolarlık vurgun borcunu halka fatura ettiler. Olayı rakamlara çekip tartışılmaz bir boyuta getirmemek gerekiyor.

Her şeyden önce, kendisini Malatyalı, Maraşlı, Erzurumlu hissedilen insanlara vatandaşlık da

verilmelidir.

Kısacası, makro barış yetmez, yerelde de barış ortamı oluşturulmalıdır. Bunun da hukuki ve siyasi güvencesi sağlanmalıdır. Zaten bugünkü Kürt sorunuyla da ilgili aynı durum söz konusu, yerelde barışmaktan, geçmişle hesaplaşmaya, faili meçhullerin ortaya çıkartılmasına kadar yapılması gerekenlerle aynı. Kimliğini gizleyen Müslüman Ermeni ve Rumların kendilerini ifade etme olanağı sağlanmalı. Onlar, o bölgelerde mal almak istiyorlarsa tartışma ve kabullenme ortamını sağlamak gerekir.

Bu mallara gasp yoluyla ilk el koyan hazinedir, yani devlettir. Devletin el koyduğu malı, diyelim yerelden eşraf gasbetmiş ya da devlet birisine satmış veyahut hibe etmiş. İkinci elden bu gasbedenlerle konuşulduğunda, kimin malını kime veriyorsun diye itirazlar ortaya çıkabilir. Ama hukuki süreç iyi oluşturulursa, bu türden itirazlar asgariye indirilebilir. Burada Ermeniler bütün malları alır gibi bir şey söylemek istemiyorum. Pratik olarak pek mümkün ve anlamlı bir şey değil çünkü. Ama yerelde bu süreçleri güçlendirecek bir sistem oluşturmak gerekiyor.

Eğer yerelde gerçekleşecek bir yüzleşme sağlanmazsa sorun yine çözülmemiş olarak kalacaktır. Buradan gitmiş, Uruguay'da yaşayan Malatyalı bir Ermeni örneğin, atasının toprağından ayrılmak zorunda kalmış, oysa burası binlerce yıldır Ermenilerin toprağıydı. Olaya insani ve tarihi açıdan bakmak gerekiyor, sadece soykırımı kabul etmeyle sınırlı bir mesele değil.

Devrimci arkadaşlarımla konuştuğumda hep "İktidar olsanız bu sorunu nasıl çözeceksiniz?" diye soruyorum. Ben de böyle bir çalışma yapana kadar durumun farkında değildim. Devrimciler olarak yakın dönem tarihini yeterince çalışmadık, sosyoekonomik analizini yapmadık.

El konulan mülklerin bilinen örnekleri var mı?

Kitapta bazı mülklerin transfer hikâyelerini yazmaya çalıştım. Bunlar şunlardır: Kasapyanların çiftliğinin Çankaya Köşkü olması, Elen Ticaret Akademisi binasını Deniz Kuvvetlerinin alması, Sanasaryan Hanı'nın İstanbul Emniyet Müdürlüğü olarak kullanılması, Kasapyanların Şişli'deki binasının Atatürk Müzesi olması, Taksim'de Surp Agop Ermeni Mezarlığı'na İstanbul Belediyesi el koyup Divan Oteli ve oradaki diğer binaların yapılması.

1940'larda Ahtamar'ın tapusunu Vanlı Ağıt Ağa almak için çalışırsa da başaramaz, Hazine'de kalır.

Kitapta, Mustafa Kemal'in Hazineye devrettiği mülklerinin hikâyesini de yazdım.

Mustafa Kemal'in İş Bankası kuruluşunda kullandığı sermaye, Hint Müslümanlarından Anadolu'ya gönderilen para olup, bu para 26 Ağustos 1922'deki Büyük Taarruz sırasında devlete borç olarak da verilecek ve bir yıl sonra da bu borç, aynen Mustafa Kemal'e ödenecektir.

Mustafa Kemal'in mallarına bakıyoruz, Dörtyol'da Portakal Bahçesi, binlerce hayvanın olduğu çiftlikler ve fabrikalar. Bu kadar mülkü Mustafa Kemal'in parasıyla alması mümkün mü? Mustafa Kemal'e kendi atasından Dörtyol'da portakal bahçesi kalması mümkün değil. Yereldeki eşraf, biz bu malları aldık, Ankara'da Mustafa Kemal'e de bunu verelim diye düşünmüş olmalılar.

Yunan işgalinden kurtarıldıktan sonra, İzmir yangını ve vurgununda da çok ciddi tartışmalar olmuştur. Bu konu Meclis'te tartışıldı ve Ankara'dan pek çok insanın çeşitli malları aldığı ifade edildi, herkesin birbirini bildiği anlaşılıyor. Mustafa Kemal'in tek farkı, mallarını 1937'de Hazineye bağışlamasıdır. Mustafa Kemal 1938'te öldüğünde nakit toplamı yaklaşık 3 milyon liradır, o dönem için çok büyük para. Kitapta bunları belgeleriyle inceledim.

Röportaj: Elçin Poyraz

Kaynak: Marksist.org